

Ewa Jankowska

POZIOM ROZWOJU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO POLSKI I WYBRANYCH PAŃSTW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ W LATACH 2004–2007

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono problematykę związaną z pomiarem poziomu rozwoju ekonomiczno-społecznego Polski i państw Europy Środkowo-Wschodniej, które w 2004 roku stały się członkami Unii Europejskiej. Analiza dotyczy lat 2004–2007. Do pomiaru poziomu rozwoju wykorzystano wskaźnik rozwoju społecznego (HDI).

THE LEVEL OF THE ECONOMICAL AND SOCIAL DEVELOPMENT OF POLAND AND SELECTED CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES IN 2004–2007

SUMMARY

In the article the author would like to be concerned with issues of the measurement of the level of economical and social development of Poland and other states of Central Europe, which became members of the European Union in 2004. The analysis covers the period 2004–2007. The Human Development Index (HDI) was used for the measurement of the development level.

WSTĘP

Jedną z form przepływu kapitału między krajami są inwestycje bezpośrednie. Zwoleńnicy bezpośrednich inwestycji zagranicznych wśród korzyści wynikających z napływu kapitału zagranicznego wymieniają między innymi jego wpływ na wzrost rozwoju gospodarczego kraju przyjmującego.

Rozwój ekonomiczny stanowi czynnik, który determinuje poziom rozwoju społecznego zarówno w czasie, kiedy następuje, jak i w okresie późniejszym. Jako miarę rozwoju społecznego można uznać nie tylko ilościowy rozwój gospodarczy, ale przede wszystkim coraz pełniejsze uczestnictwo społeczeństwa w tym rozwoju. Wzrost zamożności kraju stwarza możliwości przeznaczania coraz większych środków na finansowanie sfery społecznej, rozbudowę infrastruktury oraz inwestycje, których efekty będą widoczne dopiero w pewnej perspektywie czasowej.

Czynniki wpływające na rozwój ekonomiczny i społeczny powinny być rozpatrywane w kontekście corocznie sporządzanych przez organizacje międzynarodowe rankingów krajów świata, które opierają się na odpowiednio dobranych wskaźnikach. Jeden z takich rankingów sporządzany jest przez Organizację Narodów Zjednoczonych na podstawie wartości wskaźnika rozwoju społecznego (Human Development Index – HDI). W dalszej części artykułu przedstawione zostanie pojęcie HDI oraz próba oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski po przystąpieniu do struktur Unii Europejskiej w porównaniu z wybranymi państwami Europy Środkowo-Wschodniej: Czechami, Estonią, Litwą, Łotwą, Słowacją i Węgrami.

WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO HDI

Od kilkunastu lat jedna z agend Organizacji Narodów Zjednoczonych: Program ds. Rozwoju (United Nations Development Programme – UNDP) prowadzi badania porównawcze postępu społecznego na świecie na podstawie danych uzyskanych prawie ze wszystkich krajów świata¹. Ocena postępu społecznego i gospodarczego dokonywana jest na podstawie wskaźnika rozwoju społecznego HDI. Jest on syntetycznym miernikiem opartym na średniej wskaźników obejmujących trzy podstawowe sfery życia:

1. sferę zdrowia, która oceniana jest przez wskaźnik przeciętnej długości trwania życia,
2. sferę edukacji, która oceniana jest na podstawie wskaźnika osiągnięć edukacyjnych, mierzonego za pomocą dwóch wskaźników edukacyjnych wyznaczonych dla populacji osób dorosłych, tzn. alfabetyzmu² (udział osób umiejących pisać i czytać ze zrozumieniem) oraz skolaryzacji (średni czas edukacji rozumianej jako średnia liczba lat nauki szkolnej),
3. sferę dochodu, która oceniana jest na podstawie PKB (\$ USA) przypadającego na jednego mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej (PPP \$).

---

¹ W 2005 r. HDI wyznaczono dla 177 krajów: 175 członków ONZ oraz Hongkongu i Autonomii Palestyńskiej. Nie wszystkie państwa dostarczyły odpowiednie dane, dlatego w rankingu zabrakło 16 państw członkowskich ONZ, m.in. Afganistanu, Iraku, Korei północnej, Liechtensteinu, Monako, Serbii i Czarnogóry.

² Ang. *literacy*.

Konstrukcja wskaźnika HDI określa skrajne, docelowe wartości każdej z wymienionych sfer. Informacje zawarte we wskaźniku rozwoju społecznego obejmują tylko niewielką część elementów zawartych w koncepcji rozwoju ludzkiego, gdyż nie wszystkie jakościowe cechy rozwoju można zmierzyć, a dla wielu z możliwych do oszacowania brakuje danych.

Uwzględnienie w ogólnym wskaźniku HDI trzech wskaźników cząstkowych, które dotyczą nie tylko rozwoju gospodarczego, ale również rozwoju demograficznego i społecznego, pozwala na pełniejszą ocenę poziomu rozwoju niż w wypadku miar uwzględniających tylko wymiar ekonomiczny³.

Wskaźnik HDI pozwala na prowadzenie porównań międzynarodowych w zakresie rozwoju społecznego i gospodarczego. Jest miarą wykorzystywaną jako kryterium hierarchizacji krajów według ogólnego ich rozwoju w określonym momencie. Kraje klasyfikowane są według wartości HDI na trzy grupy rozwoju społecznego:

1. kraje słabo rozwinięte i zacofane, gdy $HDI < 0,500$,
2. kraje średnio rozwinięte, gdy $0,500 \leq HDI \leq 0,799$,
3. kraje wysoko rozwinięte, gdy $0,800 \leq HDI \leq 1$.

Porównując wartość wskaźnika HDI w różnych krajach, można określić dystans, jaki dzieli kraje rozwijające się od krajów rozwiniętych pod względem poziomu rozwoju cywilizacyjnego. Można zatem stwierdzić, że HDI pokazuje zarówno osiągnięcia, jak i zaniebdania w stosunku do innych krajów w zakresie podstawowych dziedzin życia. Pozwala zatem na wprowadzanie korekt polityki społecznej i gospodarczej prowadzonej wewnątrz poszczególnych krajów.

Wskaźnik HDI uzupełniany jest przez trzy syntetyczne miary, które konstruowane są w oparciu o podobne zasady:

1. wskaźnik rozwoju społecznego z uwzględnieniem płci (*Gender-related Development Index* – GDI) – wyznaczany jest na identycznej zasadzie jak wskaźnik HDI; stanowi odpowiednią kombinację wskaźników liczonych dla kobiet i mężczyzn, z zachowaniem proporcji według płci,
2. wskaźnik udziału kobiet i mężczyzn w rozwoju społecznym (*Gender Empowerment Measure* – GEM) – określa możliwość aktywnego uczestniczenia kobiet i mężczyzn w życiu publicznym (w polityce, rozwoju gospodarczym kraju, życiu zawodowym) oraz w podejmowaniu decyzji,
3. wskaźnik ubóstwa (*Human Poverty Index* – HPI) – syntetyczny miernik, który przedstawia poziom ubóstwa społeczeństwa w odniesieniu do rozwoju ludności; określa skalę „zubożenia” w takich wymiarach życia społecznego, jak: stan zdrowia, długość życia, poziom osiągnięć edukacyjnych oraz podział dochodów i standard życia⁴.

³ Np. PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

⁴ *W trosce o pracę*, Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2004, UNDP, Warszawa 2004.

WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO DLA POLSKI W LATACH 2004–2007 W PORÓWNIANIU Z WYBRANYMI KRAJAMI

Wskaźnik rozwoju społecznego pozwala ocenić dystans, jaki dzieli dany kraj od osiągnięcia stanu pełnego rozwoju społecznego według koncepcji opracowanej przez UNDP. Stan pełnego rozwoju jest określany przez osiągnięcie:

1. długości życia wynoszącej 85 lat,
2. wskaźnika alfabetyzmu i skolaryzacji na poziomie 100%,
3. maksymalnego poziomu PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wysokości 40 000 USD.

Wartość wskaźnika rozwoju społecznego HDI dla Polski w latach 2004–2007, podobnie jak dla pozostałych państw Europy Środkowo-Wschodniej, które wraz z naszym krajem stały się członkami Unii Europejskiej, stopniowo rosła. Wskaźniki cząstkowe wykorzystane przez UNDP do obliczeń HDI w poszczególnych latach przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wskaźnik Rozwoju Społecznego HDI w 2004 roku

	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska	Słowacja	Węgry
Rok 2004							
Podstawowe mierniki							
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	75,3	71,6	72,5	70,9	73,8	73,6	71,7
Wskaźnik umiejętności pisania i czytania ze zrozumieniem (w %)	99	99,8	99,6	99,7	99,7	99,7	99,3
Wskaźnik skolaryzacji (w %)	78	96	90	87	90	74	86
PKB na jednego mieszkańca (PPP \$US)	15 780	12 260	10 320	9210	10 506	12 840	13 400
Wskaźniki cząstkowe							
Wskaźnik przeciętnej długości życia	0,84	0,78	0,79	0,76	0,81	0,81	0,78
Wskaźnik osiągnięć edukacyjnych	0,92	0,98	0,96	0,95	0,96	0,91	0,95
Wskaźnik PKB	0,84	0,8	0,77	0,75	0,78	0,81	0,82
Ogólny wskaźnik HDI	0,868	0,853	0,842	0,823	0,850	0,842	0,848

Tabela 1. Cd.

	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska	Słowacja	Węgry
Rok 2005							
Podstawowe mierniki							
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	75,6	71,3	72,3	71,6	74,3	74,0	72,7
Wskaźnik umiejętności pisania i czytania ze zrozumieniem (w %)	99	99,8	99,6	99,7	99,7	99,6	99,3
Wskaźnik skolaryzacji (w %)	80	92	94	90	90	75	89
PKB na jednego mieszkańca (PPP \$US)	16 357	13 539	11 702	10 270	11 379	13 494	14 584
Wskaźniki cząstkowe							
Wskaźnik przeciętnej długości życia	0,84	0,77	0,79	0,78	0,82	0,82	0,80
Wskaźnik osiągnięć edukacyjnych	0,93	0,97	0,97	0,96	0,96	0,91	0,96
Wskaźnik PKB	0,85	0,82	0,79	0,77	0,79	0,82	0,83
Ogólny wskaźnik HDI	0,874	0,853	0,852	0,836	0,858	0,849	0,862
Rok 2006							
Podstawowe mierniki							
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	75,7	71,6	72,5	71,8	74,6	74,3	73,0
Wskaźnik umiejętności pisania i czytania ze zrozumieniem (w %)	99	99,8	99,6	99,7	99	100	99
Wskaźnik skolaryzacji (w %)	81	92	92	90	86	77	87
PKB na jednego mieszkańca (PPP \$US)	19 408	14 555	13 107	11 653	12 974	14 623	16 814
Wskaźniki cząstkowe							
Wskaźnik przeciętnej długości życia	0,85	0,78	0,79	0,78	0,83	0,82	0,80
Wskaźnik osiągnięć edukacyjnych	0,93	0,97	0,97	0,96	0,95	0,92	0,95

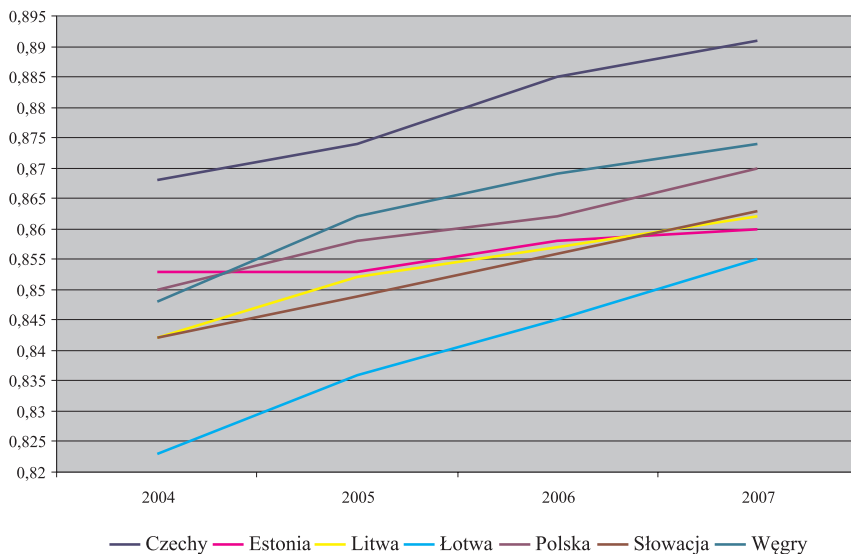
Tabela 1. Cd.

	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Polska	Słowacja	Węgry
Wskaźnik PKB	0,88	0,83	0,816	0,79	0,81	0,83	0,86
Ogólny wskaźnik HDI	0,885	0,858	0,857	0,845	0,862	0,856	0,869
Rok 2007							
Podstawowe mierniki							
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	75,9	71,2	72,5	72	75,2	74,2	72,9
Wskaźnik umiejętności pisania i czytania ze zrozumieniem (w %)	99	99,8	99,6	99,7	99	99	99
Wskaźnik skolaryzacji (w %)	82,9	92	91,4	90,2	87,2	78,3	89,3
PKB na jednego mieszkańca (PPP \$US)	20 538	15 478	14 494	13 646	13 847	15 871	17 887
Wskaźniki cząstkowe							
Wskaźnik przeciętnej długości życia	0,85	0,77	0,79	0,78	0,84	0,82	0,80
Wskaźnik osiągnięć edukacyjnych	0,94	0,97	0,97	0,96	0,95	0,92	0,96
Wskaźnik PKB	0,89	0,84	0,83	0,82	0,82	0,85	0,87
Ogólny wskaźnik HDI	0,891	0,860	0,862	0,855	0,870	0,863	0,874

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004, *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005, *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006, *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

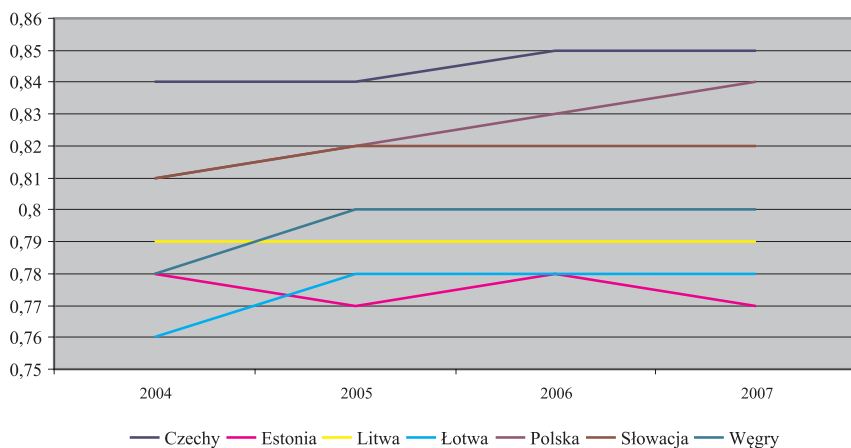
Na rysunku 1 przedstawiono zmiany wartości wskaźnika ogólnego HDI dla badanych krajów w analizowanym okresie.

Najwyższe wartości w całym badanym okresie HDI osiągnął w przypadku Czech (od 0,868 w 2004 roku do 0,891 w 2007 roku). Największy wzrost wartości wskaźnika rozwoju społecznego odnotowano w przypadku Łotwy (o 0,032 punktu HDI). Wszystkie badane kraje w analizowanym okresie znajdowały się w grupie krajów wysoko rozwiniętych pod względem społecznym i gospodarczym.

Rysunek 1. Zmiana wartości HDI w latach 2004–2007

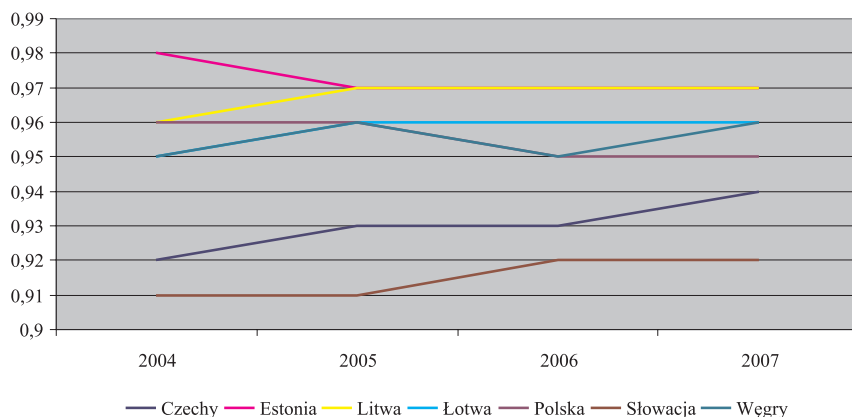
Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004; *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005; *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006; *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

Rysunek 2. Zmiana wartości wskaźnika przeciętnej długości życia w latach 2004–2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004; *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005; *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006; *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

Wartość wskaźnika przeciętnej długości życia w latach 2004–2007 utrzymywała się na mniej więcej stałym poziomie. Oznacza to, że poziom rozwoju w badanej sferze życia społecznego praktycznie nie uległ zmianie.

Rysunek 3. Zmiana wartości wskaźnika osiągnięć edukacyjnych w latach 2004–2007

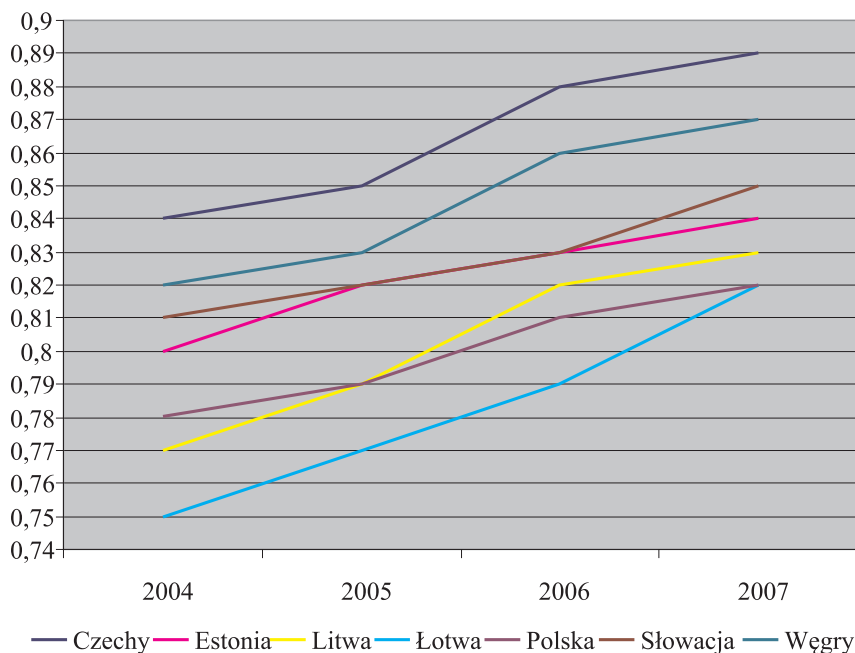
Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004; *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005; *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006; *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

Wartości wskaźnika osiągnięć edukacyjnych w przypadku Estonii, Litwy, Łotwy, Polski i Węgry niewiele się różniły. Jego niższe wartości odnotowano w przypadku dwóch krajów, które do 1993 roku tworzyły jedno państwo: Czech i Słowacji.

Wskaźnik HDI określa poziom rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju w odniesieniu do innych krajów, zarówno w danym momencie, jak i w odcinku czasu. W analizowanym okresie trzy kraje: Czechy, Polska i Węgry, zajmowały miejsca w czwartej dziesiątce wśród wszystkich państw uwzględnionych w raportach rozwoju społecznego UNDP. Niestety, dystans który dzielił Polskę od kraju znajdującego się na najwyższej pozycji – Czech, systematycznie zwiększał się (w 2004 roku wynosił około 0,018 punktu wartości HDI, a w 2007 roku – około 0,021). Wydaje się, że spowodowane było to głównie znacznie większą dynamiką wzrostu PKB przypadającego na jednego mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej w Czechach niż w Polsce.

Wartość wskaźnika PKB przypadającego na jednego mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej, rosła w przypadku badanych krajów. Najwyższe wartości wskaźnik ten przyjmował w Czechach, natomiast największy wzrost wartości odnotowano w przypadku Łotwy. Oznacza to, że we wszystkich krajach następował rozwój w sferze materialnej, tzn. rozwój ekonomiczny.

Rysunek 4. Zmiana wartości wskaźnika PKB w latach 2004–2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004; *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005, *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006, *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

Tabela 2. Pozycja krajów w rankingu HDI w raportach UNDP w latach 2004–2007

	2004	2005	2006	2007
Czechy	32	31	30	32
Estonia	36	38	40	44
Litwa	41	39	41	43
Łotwa	50	48	45	45
Polska	37	36	37	36
Słowacja	42	42	42	42
Węgry	38	35	35	37

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004; *International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005, *Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006, *Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.

ZAKOŃCZENIE

Na podstawie danych publikowanych w raportach rozwoju społecznego przez UNDP można wnioskować, że w Polsce w porównaniu z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej następuje szybszy rozwój w sferze zdrowotnej i edukacyjnej niż w sferze materialnej. Należy jednak podkreślić, że Polska zajmuje drugą pozycję w rankingu UNDP według wartości HDI spośród państw Europy Środkowo-Wschodniej, które wraz z naszym krajem wstąpiły w struktury Wspólnoty Europejskiej 1 maja 2004 roku.

Wskaźnik rozwoju społecznego HDI jest syntetyczną miarą, która przy wykorzystaniu jednolitej metodologii pozwala mierzyć efekty zmian zachodzących w rozwoju społecznym i gospodarczym poszczególnych krajów. Do obliczania wartości tego wskaźnika wykorzystywane są powszechnie znane i podstawowe miary. Wadą HDI jest duża wrażliwość tego wskaźnika na gwałtowne zmiany w sytuacji gospodarczej i społecznej kraju. Zaletą HDI stanowi możliwość wykorzystania go do porównań międzynarodowych w zakresie jakości i poziomu życia oraz tworzenia rankingów krajów według jego wartości.

LITERATURA

- Andrycz J., *Poziom, jakość i godność życia wyznacznikami rozwoju społecznego*, [w:] *Zagrożenia społeczne – miejsce polityki społecznej w systemie nauk*, L. Frąckiewicz (red.), „Prace Naukowe AE im. K. Adamieckiego”, Katowice 1997.
- Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis*, Human Development Report 2006, UNDP, New York 2006.
- Cultural Liberty in Today's Diverse World*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004.
- Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, Human Development Report 2007, UNDP, New York 2007.
- Golinowska S., *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. Studium ekonomiczne*, PWN, Warszawa 1994.
- Helbich A., *Zmiany w poziomie życia w okresie transformacji systemowej*, [w:] *Zadania społeczne*, Z. Pisz (red.), Wydawnictwo AE im. Oskara Langego, Wrocław 1996.
- International Cooperation at a Crossroads: Aid, Trade and Security in an Unequal World*, Human Development Report 2005, UNDP, New York 2005.
- Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, J. Tomczyk-Tołkacz (red.), Jelenia Góra 2003.
- Kordos J., *Metodologia i wykorzystania wskaźników społecznych*, „Wiadomości Statystyczne” 1990, nr 12.
- Kordos J., *Metodologia i wykorzystanie wskaźników społecznych*, „Wiadomości Statystyczne” 1990, nr 12.
- Metodologia pomiaru jakości życia*, W. Ostasiewicz (red.), Wydawnictwo AE im. Oskara Langego, Wrocław 2002.
- Mijakowska J., *Pomiar rozwoju społecznego*, „Wiadomości Statystyczne” 1994, nr 10.

- Mijakowska J., *Postęp społeczny – Polska w rankingu światowym*, „Wiadomości Statystyczne” 1994, nr 6.
- Ocena i analiza jakości życia*, W. Ostasiewicz (red.), Wydawnictwo AE im. Oskara Langego, Wrocław 2004.
- Podoski K., Tarnowiecki W., *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
- Statystyka społeczna. Wybrane zagadnienia*, T. Panek, A. Szulc (red.), SGH, Warszawa 2004.
www.undp.org

